

IXODIDAE (IXODIDA, ACARI) PASOŻYTY PTAKÓW POLSKI. II. WZGLĘDNIIE I PRZYPADKOWO ORNITOFILNE

KRZYSZTOF SIUDA

Katedra i Zakład Biologii i Parazytologii Śl. AM w Katowicach

W części I dokonałem przeglądu polskich stanowisk *Ixodidae* pasożytujących wyłącznie na ptakach (bezwzględnie ornitofilne). W części II przedstawiam stanowiska *Ixodidae* wchodzących stale w skład fauny Polski, ale atakujących ptaki głównie w stadiach larw i nimf i pasożytujących również na innych żywicielach (względnie ornitofilne — b), oraz podaję ogólne dane o występowaniu u nas gatunków sporadycznie atakujących ptaki (przypadkowo ornitofilne — c).

Względnie ornitofilne

1. *Ixodes (I) ricinus* (Linnaeus, 1758)

Pasożyt eurykseniczny, o pozagniazdowym typie żerowania. Atakuje wszystkie kręgowce lądowe i człowieka. Zasięgiem geograficznym obejmuje niemal całą Europę (bez wschodnio-południowych obszarów bezleśnych), Północno-Zachodnią Afrykę oraz Azję Mniejszą, Zakaukazie i Północny Iran (Kolonin, 1981). W Polsce jest najbardziej pospolitym gatunkiem.

Zanotowane miejsca atakowania ptaków w Polsce przez *I. ricinus*: Chałupy na Helu (woj. gdańskie), Skowronki (woj. elbląskie) — Kahl (1971); okolice Kartuz (Lachmayer i in., 1959); Bożanka, Trzcinnó, Kluki k. Łeby (woj. śląskie) — (Kaczmarek, 1977, 1982); Gronówek (woj. elbląskie), Stare Jabłonki (woj. olsztyńskie), Kamionek Wielki (woj. suwalskie) — (Kolpy, 1963); Puszcza Kampinoska (Kozłowski i in., 1964).

Miejscowości, w których zanotowano nowe przypadki atakowania ptaków przez *I. ricinus*: Łeba (woj. śląskie), 2 IX - 14 X 1963, leg. J. Jabłońska; Bukowo (woj. koszalińskie), 16 VIII - 21 X 1968 i 10 - 29 IX 1975, leg. B. Wiatr (patrz tabela). Gorzyń (woj. gorzowskie), 4 VIII 1963 na *Anas platyrhynchos* (L.) — 1 ♂ *I. ricinus*, leg. Meisnerowski; Janówek (woj. warszawskie), 3 X 1964, na *Erithacus rubecula* — 1 nimfa, leg. S. Feliksiak.

TABELA

Występowanie *Ixodes ricinus* na różnych gatunkach ptaków złowionych w Bukowie i Łebie

TABLE

Occurrence of the tick *Ixodes ricinus* on different species of birds caught in Bukowo and Łeba

Stanowisko — Locality	Bukowo			Łeba		
	Liczba zarażonych ptaków Number of hosts infested	Liczba zebranych kleszczy Number of ticks collected		Liczba zarażonych ptaków Number of hosts infested	Liczba zebranych kleszczy Number of ticks collected	
		Larwy Larvae	Nimfy Nymphs		Razem Total	Larwy Larvae
<i>Nucifraga caryocatactes</i> (L.)	1	1	1			
<i>Pyrrula pyrrula</i> (L.)	3	4	4			
<i>Carpodactes erythrinus</i>	1	2	2			
<i>Sylvia borin</i> (Bodd.)	2	3	3			
<i>Phylloscopus trochilus</i> (L.)	3	4	4			
<i>Parus major</i> (L.)	1	1	1	3	3	3
<i>Parus caeruleus</i> (L.)				1	1	1
<i>Troglodytes troglodytes</i> (L.)	1	2	2			
<i>Turdus philomelos</i> Brehm	5	1	10	19	21	28
<i>Turdus iliacus</i> L.	1	2	2	1	1	1
<i>Turdus merula</i> L.	10	6	33	31	72	105
<i>Erithacus rubecula</i> (L.)	10	11	21	50	21	65
<i>Phoenicurus phoenicurus</i> (Gm.)	1		1	6	5	6
Razem — Total	39	21	85	111	123	209

2. *Ixodes (I.) persulcatus* Schulze, 1930

Pasożyt eurykseniczny, o pozagniazdowym typie żerowania. Zwarty zasięg geograficzny *I. persulcatus* ciągnie się szerokim pasem, wzdłuż południowej tajgi i laso-stepów, od Północno-Wschodniej Europy do Japonii (Kolonin, 1981).

Poza zwartym zasięgiem znajdują się polskie stanowiska tego gatunku: okolice Kluczborka (woj. opolskie) — (Schulze, 1936 za Namysłowską, 1950); Białowieża (Namysłowska, 1950; Lachmajer, 1963, 1967, 1977). W Polsce nie był zbierany na ptakach. Występowanie tego gatunku w naszym kraju, poza Puszczą Białowieską, nadal wymaga ostatecznego wyjaśnienia.

3. *Haemaphysalis (Ab.) punctata* Canestrini et Fanzago, 1877

Pasożyt eurykseniczny, o pozagniazdowym typie żerowania i zasięgu geograficznym obejmującym niemal całą Europę (z wyłączeniem północno-wschodnich obszarów), Północną Afrykę, Azję Mniejszą i przez północ Iranu sięgającym do Azji Środkowej (Kolonin, 1978).

W Polsce stwierdzony we Wrzosowie (woj. szczecińskie) i Lublinie (Lachmajer i in., 1956).

Nowe stanowisko w Polsce: Bukowo (woj. koszalińskie) — 1 larwa *H. punctata* na *Ph. phoenicurus*, 10 IX 1968, leg. B. Wiatr.

4. *Haemaphysalis (H.) concinna* Koch, 1844

Pasożyt eurykseniczny, o pozagniazdowym typie żerowania. W Polsce nie był zbierany na ptakach. Zasięg geograficzny o charakterze reliktowym, rozerwany na cztery większe obszary: europejsko-kaukaski, środkowo-azjatycki, syberyjski i dalekowschodni (Kolonin, 1978).

Występowanie w Polsce: Troszyn (woj. szczecińskie) — (Lachmajer i in., 1956); Neumann (1911) informuje o zebraniu *H. concinna* w Polsce na *Cervus* sp. — bez podania konkretnego miejsca zbioru.

Przypadkowo ornitofilne1. *Ixodes (Ex.) trianguliceps* Birula, 1895

Pozagniazdowy pasożyt drobnych ssaków, pospolity w Polsce.

2. *Ixodes (Ph.) crenulatus* Koch, 1844

Pasożyt gniazdowo-norowy, atakujący głównie gryzonie i ssaki drapieżne; występuje w Polsce, ale jego polskie stanowiska wymagają rewizji.

3. *Ixodes (I.) apronophoru* Schulze, 1924

Pasożyt gniazdowo-norowy, związany z bardzo wilgotnymi siedliskami; atakuje głównie gryzonie, owadożerne i drobne ssaki drapieżne. W Polsce znany z kilku stanowisk.

4. *Dermacentor (D.) reticulatus* (Fabricius, 1794)

Pasożyt ssaków i człowieka — pozagniazdowy. W Polsce znany w północno-wschodniej części kraju (Szymański, 1977).

Atakowanie ptaków przez te cztery gatunki notowane było poza granicami Polski (Nosek i Folk, 1977; Filippova, 1977), dlatego tutaj ograniczam się do powyższej krótkiej ich charakterystyki.

Jak już o tym była mowa w poprzednim doniesieniu (I), niestałym składnikiem fauny *Ixodidae* w naszym kraju jest *Hyalomma (Hl.) marginatum* Koch, 1844. Jest to pasożyt polikseniczny, względnie ornitofilny, o pozagniazdowym typie żerowania. Ptaki są atakowane przez larwy, przeobrażające się na żywicielu w nimfy. W Europie występuje podgatunek *Hl. m. marginatum*, obejmujący swoim zasięgiem południe Europy, Północną Afrykę i przez Bliski Wschód sięgający do Azji Środkowej (Kolonin, 1983).

Młocienne stadia *Hl. marginatum* są często przenoszone przez ptaki wędrowne na duże odległości od obszarów normalnego bytowania tych kleszczy. Taki przypadek był stwierdzony w Popielnie (woj. suwalskie), (Siuda i Dutkiewicz, 1979).

Adres autora:

31-563 Kraków, ul. Zwycięstwa 1/6

LITERATURA

1. Kaczmarek, S.: *Wiad. Parazytol.*, 28, 3 - 4: 449 - 463, 1982.
2. Kahl, K.: *Wiad. Parazytol.*, 17, 4: 417 - 426, 1971.
3. Kolonin, G. V.: Mirovoe razprostranenie iksodovykh kleshchej (rod. *Haemaphysalis*). — Izd. „Nauka”, Moskva, 1978.
4. Kolonin, G. V.: Mirovoe razprostranenie iksodovykh kleshchej (rod *Ixodes*). — Izd. „Nauka”, Moskva, 1981.
5. Kolonin, G. V.: Mirovoe razprostranenie iksodovykh kleshchej. Rody *Hyalomma*, *Aponomma*, *Amblyomma*. — Izd. „Nauka”, Moskva, 1983.
6. Lachmajer, J.: *Wiad. Parazytol.*, 13, 4 - 5: 511 - 511, 1967.
7. Lachmajer, J.: 2. Internat. ArbKolloq. Naturh. Infekt-Krank ZentrEurop. Graz, 25. 2 - 28. 2 1976. pp: 451 - 455, 1977.
8. Neumann, L. G.: *Ixodidae*. Tierreich, (26). — Ver Friedländer und Sohn. Berlin, 1911.
9. Nosek, J., Folk, Č.: *Acta Sc. Nat. Brno*, 11, 9: 1 - 61, 1977.
10. Siuda, K., Dutkiewicz, J.: *Wiad. Parazytol.*, 25, 3: 333 - 338, 1979.
11. Szymański, S.: *Wiad. Parazytol.*, 23, 1 - 3: 35 - 37, 1977.

IXODIDAE TICKS (IXODIDA, ACARI) PARASITIZING BIRDS IN POLAND.
II. NOT OBLIGATORY AND ACCIDENTALLY ORNITHOPHILOUS TICKS

K. SIUDA

Of the thirteen species of *Ixodidae* connected with birds, *Ixodes ricinus* (Linnaeus, 1758); *I. persulcatus* Schulze, 1930; *Haemaphysalis punctata* Canestrini et Fanzago, 1877; *H. concinna* Koch, 1844 and *Hyalomma marginatum* Koch, 1844 are representatives of not obligatory ornithophilous ticks in Polish fauna, while *I. trianguliceps* Birula, 1895; *I. crenulatus* Koch, 1844; *I. apronophorus* Schulze, 1924 and *Dermacentor reticulatus* (Fabricius, 1794) are accidentally ornithophilous ones.

The Polish localities of not obligatory ornithophilous *Ixodidae* species are surveyed in this paper. General information on accidentally ornithophilous species in Poland is included.